

Марія КОВАЛЬ

Національний університет “Львівська політехніка”,
доцент кафедри міжнародного та кримінального права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
кандидат юридичних наук, доцент
mariia.m.koval@lpnu.ua
ORCID: 0000-0003-1830-7003

Тарас КОКІР

Національний університет “Львівська політехніка”,
аспірант кафедри міжнародного та кримінального права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
taras.i.kokir@lpnu.ua
ORCID: 0009-0009-7709-6331

АЛКОГОЛЬ ЯК КАТАЛІЗАТОР ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ: АНАЛІЗ ЗВ'ЯЗКУ З НАСИЛЬНИЦЬКИМИ ЗЛОЧИНАМИ В УКРАЇНІ

<http://doi.org/10.23939/law2025.45.079>

© Коваль М., Кокір Т., 2025

Актуальним є дослідження впливу алкоголю на рівень та структуру злочинності в Україні, особливо в контексті зростання соціальної напруги та психологічних травм, зумовлених воєнним станом. Проблема зловживання алкогольними напоями та його кореляція з насильницькими злочинами набуває особливої гостроти в умовах збройного конфлікту, що зумовлює потребу комплексного аналізу цієї проблеми та розробки ефективних заходів протидії.

У статті обґрунтовується потреба комплексного підходу до розв'язання проблеми злочинності, пов'язаної з алкоголем, що містить посилення контролю за обігом алкогольних напоїв, проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, забезпечення доступу до психологічної допомоги та реабілітаційних програм, посилення відповідальності за злочини, скоєні у стані алкогольного сп'яніння, а також розв'язання соціально-економічних проблем, що сприяють алкоголізації населення. Особлива увага надається питанню регулювання продажу алкоголю військовослужбовцям в умовах воєнного стану.

Методами дослідження були аналіз статистичних даних, вивчення судової практики, огляд наукової літератури з кримінології, психології та соціології, а також порівняльно-правовий аналіз законодавства України.

У статті аналізується вплив алкоголю як безпосереднього каталізатора агресії та втрати самоконтролю, а також його роль як фактора, що поглиблює соціальні проблеми та сприяє формуванню криміногенного середовища. Розглядається вплив алкоголю на

віктимну поведінку, зокрема випадки спільного вживання алкоголю між злочинцем і жертвою та провокативну поведінку жертви. Автор статті вважає, що проблема злочинності, пов'язаної з алкоголем, є комплексною та потребує міждисциплінарного підходу.

У роботі зроблено висновок, що існує тісний та багатогранний зв'язок між вживанням алкоголю та скоєнням насильницьких злочинів в Україні. Алкоголь виступає не лише як безпосередній каталізатор агресії, але й як фактор, що поглиблює соціальні проблеми та сприяє формуванню криміногенного середовища. Зловживання алкоголем значно підвищує ризик вчинення насильницьких злочинів, це, зокрема, домашнє насильство, хуліганство, завдання тілесних ушкоджень та вмісні вбивства.

Автор пропонує власні пропозиції щодо вдосконалення системи профілактики злочинності, пов'язаної з алкоголем, зокрема щодо посилення контролю за обігом алкогольних напоїв, розробки та впровадження ефективних інформаційно-просвітницьких кампаній, розширення доступу до психологічної допомоги та реабілітаційних програм, а також посилення відповідальності за злочини, скоєні у стані алкогольного сп'яніння. Особливу увагу присвячено потребі розробки чіткого та однозначного нормативно-правового акту, який би регулював продаж алкоголю військовим, враховуючи специфіку воєнного стану, а також впровадження ефективних механізмів ідентифікації військово-службовців та контролю за дотриманням встановлених обмежень.

Ключові слова: алкоголь, віктимна поведінка, профілактика злочинності, регулювання обігу алкоголю, домашнє насильство.

Постановка проблеми. Алкогольна залежність і зловживання алкоголем є значними соціальними проблемами, що впливають на рівень злочинності у суспільстві. Згідно з численними дослідженнями, алкогольна інтоксикація часто виступає каталізатором агресивної та насильницької поведінки, яка може призводити до злочинів. У контексті України, де алкоголізм залишається поширеною проблемою, цей аспект набуває особливої актуальності.

Аналіз дослідження проблеми. Дослідження питання у своїх наукових працях висвітлювали такі українські вчені, як: І. А. Ботнаренко, Ю. Б. Комаринська, О. М. Джужа, Я. О. Дякін, Д. М. Тичина, Г. М. Чхеїдзе, О. М. Гумін, О. М. Литвинов, М. О. Ларченко, Р. В. Лех, О. М. Саланда, О. Л. Старко та інші.

Метою статті є комплексний аналіз взаємозв'язку між вживанням алкоголю та насильницькими злочинами в Україні, особливо в умовах воєнного стану, з метою розробки ефективних заходів профілактики та запобігання цим правопорушенням.

Виклад основного матеріалу. Аналіз впливу алкоголю на злочинну поведінку, особливо якщо йдеться про насильницькі злочини, є надзвичайно важливим напрямом кримінологічних досліджень в Україні. Розглянемо детальніше фактори, що зумовлюють злочинність, та роль алкоголю в цьому контексті.

Впродовж тривалого часу науковці досліджують взаємозв'язок між вживанням алкогольних напоїв, наркотичних речовин та скоєнням злочинів. Результати цих досліджень чітко демонструють, що систематичне зловживання алкоголем, особливо періодичні запої, істотно підвищує ймовірність вчинення насильницьких злочинів. Миттєвий вплив алкоголю здатний радикально змінити життя людини, не тільки ставлячи під загрозу її власне майбутнє, але й створюючи потенційну небезпеку для оточення. Злочинна діяльність, спровокована алкогольним сп'янінням, неминуче призводить до серйозних наслідків, таких як позбавлення волі, судові витрати та інші санкції, передбачені чинним законодавством.

Статистичні дані однозначно свідчать про те, що значна частина осіб, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, скоїли злочини, безпосередньо пов'язані з вживанням алкоголю. Спектр цих злочинів є досить широким – від дрібних майнових злочинів та порушень громадського порядку до серйозних правопорушень, таких як керування транспортними засобами в стані алкогольного сп'яніння, напади різного ступеня тяжкості та навіть вбивства.

Насильницькі злочини охоплюють не тільки злочини, спрямовані проти особистості, але й такі протиправні діяння, як пограбування, розбійні напади, захоплення заручників, злочини терористичної спрямованості та інші правопорушення, що посягають на особисту безпеку поряд з іншими об'єктами правової охорони.

На особливу увагу серед зазначених злочинів заслуговують найбільш небезпечні посягання, які кваліфікуються як тяжкі насильницькі злочини. До цієї категорії належать умисні вбивства, заподіяння умисних тяжких тілесних ушкоджень, кваліфіковані зґвалтування та деякі інші протиправні діяння. Хоча вони не охоплюють повного спектру кримінологічної характеристики насильницьких злочинів, їх кількісні та якісні показники є визначальними для цієї групи правопорушень.

Можна виділити основні види кримінальних правопорушень, що мають зв'язок із вживанням алкоголю:

1. Пограбування: 15 % таких злочинів пов'язані з вживанням алкоголю, який посилює почуття відчаю та може спонукати до крадіжок.
2. Сексуальне насильство: у 37 % випадків злочин скоюють в стані алкогольного сп'яніння, що значно знижує здатність до адекватної оцінки ситуації та контролю своїх дій.
3. Напад з обтяжливими обставинами: алкоголь часто є провокаційним фактором агресії, спричиняючи 27 % таких нападів.
4. Насильство з боку інтимного партнера: у 67 % випадків злочинці перебували в стані алкогольного сп'яніння.
5. Жорстоке поводження з дітьми: 40 % осіб у стані сп'яніння вчиняли насильство над дітьми.
6. Вбивства: 40 % засуджених за вбивства вживали алкоголь безпосередньо до або під час скоєння злочину [1].

На думку Р. В. Леха, демографічна ситуація, особливо у великих містах, зумовила тенденцію “омолодження” злочинності, тобто залучення до злочинних угруповань неповнолітніх осіб. Територіальна система розселення також чинить вплив на кримінологічну обстановку в містах, зокрема через недостатню ефективність боротьби з організованою злочинністю, незаконним обігом зброї та поширенням проституції. Вчений також зазначає, що кореляційний аналіз підтверджує наявність тісного взаємозв'язку між зниженням рівня життя міського населення та рівнем злочинності. Безробіття, як офіційне, так і приховане, сприяє люмпенізації населення, загостренню соціальних та побутових конфліктів, а також поширенню пияцтва та алкоголізму [2].

Аналіз якісних змін у структурі насильницької злочинності свідчить про зростання суспільної небезпеки окремих її видів, зокрема збільшення тяжкості наслідків злочинів. На тлі переважно побутового та ситуативного характеру сучасної насильницької злочинності спостерігається тенденція до збільшення частки організованих та заздалегідь підготовлених злочинів, які часто відзначаються особливою зухвалістю, витонченістю та жорстокістю. Ця тенденція особливо помітна у великих містах. Наприклад, згідно з офіційними даними, у 2021 році у великих містах було зареєстровано 3230 умисних вбивств, тоді як вбивств з необережності – лише 108 [3].

Серед осіб, які скоюють насильницькі злочини, спостерігається зростання кількості злісних та звичних злочинців з яскраво вираженою агресивно-насильницькою спрямованістю. Збільшується також частка тяжких злочинів проти особи в так званому маргінальному (соціально нестійкому) середовищі, до якого належать антисоціальні групи: особи в стані алкогольного та наркотичного сп'яніння, соціально неадаптовані суб'єкти з кримінальним минулим, особи, що займаються проституцією, сутенери тощо. Саме це середовище є найбільш характерним для міського середовища, де

тяжкі насильницькі злочини вчиняються з хуліганських мотивів, на ґрунті помсти або щоб приховати чи полегшити вчинення іншого злочину. Результати вибіркового дослідження показують, що в цьому середовищі відбувається приблизно більша половина всіх злочинів насильницького характеру. Варто зазначити, що спостерігається підвищення інтенсивності віктимізації представників цієї маргінальної групи. Часто випадковість відіграє вирішальну роль у визначенні того, хто стане жертвою, а хто злочинцем, оскільки як у тих, так і в інших спостерігаються подібні деформації та стереотипи поведінки.

Важливим аспектом є аналіз поведінки самої жертви, оскільки певні її дії можуть опосередковано сприяти вчиненню злочину. З цього погляду, провокація розглядається як неналежна поведінка жертви, що викликає відповідну реакцію у вигляді протиправних дій. Провокативна поведінка жертви може мати різний характер: бути активною або пасивною, свідомою або несвідомою. Тривалість впливу такої поведінки на динаміку розвитку злочину може варіюватися від випадкової, одноразової до тривалої. Випадкова провокація зазвичай відбувається між незнайомими людьми, тоді як тривала провокація частіше трапляється у злочинах, скоєних на побутовому ґрунті, де жертва та правопорушник перебувають у тривалих знайомих стосунках. Як приклад, можна навести справу громадянина Данкова, де конфлікт у сім'ї, спричинений його зловживанням алкоголем, призвів до трагічних наслідків. Погроза Данкова, висловлена в стані алкогольного сп'яніння, та відповідь дружини "Ріж" стали прикладом активної несвідомої провокації, що, на жаль, закінчилася завданням ножового поранення [4]. Згідно з працею Р. В. Леха, у цьому конкретному випадку жінка не вжила достатніх заходів для забезпечення власної безпеки та не спробувала розрядити напружену ситуацію, що, можливо, могло б запобігти трагічному результату.

Серед факторів, що істотно вплинули на соціальну ситуацію в Україні, треба виділити зниження рівня життя населення, збільшення кількості безробітних, соціальну диференціацію, поширення алкоголізму та наркоманії, що призвело до розширення соціальної бази злочинності. Важливо підкреслити, що рівень життя населення значно погіршився порівняно з 2013 роком, коли Україна посідала 57-ме місце серед 67 країн, тоді як у 2019 році опустилася на 62-ге місце серед 71 країни [5].

Для дозвілля чоловіків нерідко характерне проведення часу у випадкових компаніях та зловживання алкогольними напоями не лише в домашніх умовах, але й у громадських місцях, що часто стає причиною виникнення конфліктних ситуацій та бійок. Відповідно до статистичних даних, у 80 % випадків чоловіки скоюють злочини, керуючись хуліганськими або корисливими мотивами [2; 3].

Зокрема, звертаючись до праці О. М. Гуміна "Характеристика осіб, які вчиняють насильство в сім'ї", можна виокремити важливі аспекти соціального портрета потенційних злочинців. Автор зазначає, що серед осіб, які скоюють злочини, значну частку становлять робітники, особливо сільські, з низькою кваліфікацією, зайняті на державних, колективних та приватних підприємствах, установах та організаціях. Непrestiжна та виснажлива фізична праця, її монотонний характер, з одного боку, та брак належних умов для відновлення фізичних та психічних сил, з другого, створюють сприятливе підґрунтя для зловживання алкогольними напоями. Вживання алкоголю в таких випадках стає своєрідною "компенсацією" за важку працю, способом "зняття напруги", поступово перетворюючись на стійку звичку, а іноді й на усталену традицію [6].

У подібних трудових колективах часто формується специфічний мікроклімат, де панують грубість, безтактність, аморальність, поширені алкогольні традиції та деформована система цінностей. У такому середовищі схвалюється вирішення конфліктних ситуацій за допомогою насильства, що сприяє адаптації деморалізованих осіб, схильних до агресивної поведінки.

Стан алкогольного сп'яніння нерідко виступає своєрідним каталізатором злочинного посягання. За результатами досліджень, 73,2 % засуджених на момент скоєння злочину перебували у нетверезому стані. Для порівняння, в окремих літературних джерелах зазначається, що від 50 до 70 % умисних вбивств скоюють саме в стані алкогольного сп'яніння. На підтвердження цієї тези вчений наводить приклад з кримінальної практики: громадянин Н., який ніде не працює, з хронічною залеж-

ністю від алкоголю, систематично знущався над дружиною та сином, застосовуючи фізичне насильство та влаштовуючи погроми в квартирі. У день трагічного інциденту, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, Н. спровокував сварку з неповнолітнім сином О., внаслідок чого завдав йому численних тілесних ушкоджень, що призвели до смерті [6].

Слушною є думка Г. Чхеїдзе, який акцентує увагу на низці віктимогенних чинників, що підвищують ризик насильства саме щодо жінок, особливо тих, які належать до різних груп мігрантів. До таких чинників належать часта зміна місця проживання, проживання на самоті, наявність малолітніх дітей та потенційна можливість стати об'єктом сексуального насильства [7].

У багатьох випадках, що призводять до злочинних посягань, поведінка жертви відіграє значну роль. Як це не парадоксально, але злочинець та жертва часто взаємодіють, а іноді навіть безпосередньо спілкуються впродовж певного часу. Особливо це стосується ситуацій, коли жертвою є іноземець. У таких випадках поведінка жертви може істотно вплинути на розвиток подій та навіть спровокувати злочин. Взаємодія між злочинцем та жертвою за певних обставин може призвести до взаємних посягань, зміни ролей “злочинець” та “жертва”, або навіть до поєднання цих ролей в одній особі (“злочинець–жертва”, “підсудний–потерпілий”).

Результати анонімного опитування іноземців, які стали жертвами злочинних посягань, засвідчили, що дві третини респондентів визнали власну необережність як фактор, що спровокував протиправні дії щодо них, причому їхні протести не були належно сприйняті злочинцями. Аналіз даних показав, що третина потерпілих не була знайома зі зловмисниками до моменту скоєння злочину, 16 % познайомилися з ними безпосередньо в день інциденту, 32 % були знайомі раніше, 12 % проживали по сусідству, а 3 % належали до кола сім'ї [8, с. 275].

Ці статистичні дані підкреслюють важливість фактору знайомства між жертвою та злочинцем, а також стану алкогольного сп'яніння як вагомих чинників у механізмі скоєння злочину.

Як зазначає М. О. Ларченко у своїй науковій праці “Аналіз особистості винного в убивстві, яке поєднане зі згвалтуванням”, алкоголь часто відіграє роль потужного каталізатора насильницької поведінки, особливо в контексті злочинів сексуального характеру. Алкогольне сп'яніння не тільки послаблює здатність до самоконтролю, але й може посилювати прояви психопатичних рис особистості, таких як брак емпатії та схильність до агресії.

Зазначені фактори, у поєднанні з порушенням функціонування нейромедіаторів, можуть призводити до імпульсивних дій та неадекватних реакцій на провокації. Важливо також враховувати соціальний контекст, в якому відбувається споживання алкоголю. Нормалізація насильства в суспільстві, патріархальні установки та соціальна ізоляція можуть створювати сприятливе середовище для вчинення насильницьких злочинів під впливом алкоголю. Отже, алкоголь виступає не лише як індивідуальний фактор ризику, але й як елемент складних соціальних взаємодій, що призводять до трагічних наслідків [9, с. 147–148].

Зловживання алкогольними напоями є значущим фактором, що провокує протиправну поведінку осіб, схильних до вчинення домашнього насильства. У цьому контексті алкоголізм розглядається не просто як шкідлива звичка, а як серйозна психофармакологічна проблема, що зумовлює афективні розлади психіки. Серед таких розладів можна виділити підвищену агресивність, гіперсексуальність, дратівливість, порушення координації рухів та зниження самокритики, що, на нашу думку, є ключовими факторами втрати контролю над власною поведінкою та поступової деградації особистості [10].

Також, на наше переконання, саме вживання алкоголю є своєрідним каталізатором насильницьких дій під час вчинення домашнього насильства. Воно викликає нестабільний емоційний стан та провокує різноманітні мотиви для подальших протиправних дій.

Серед таких мотивів можна виділити ревності, наклепи з боку сторонніх осіб, прагнення отримати матеріальну вигоду, бажання позбутися небажаної опіки над особами похилого віку, неповнолітніми або особами з інвалідністю; несприйняття фізичного, психологічного або економічного розвитку жертви (особливо у разі покращення її стану); прагнення домінувати в сім'ї, підкорити

собі потерпілого та інших членів родини; виміщення на потерпілому злості, пов'язаної з власними комплексами, невдачами, розчаруванням або життєвою кризою; демонстрація свого панівного становища перед іншими членами родини через побиття та катування одного з них; або ж спроба відновити стосунки насильницьким способом. Цей перелік, безумовно, не є вичерпним, проте він відображає основні тенденції, що спостерігаються у випадках домашнього насильства, пов'язаного з вживанням алкоголю.

Відповідно до пункту 3 частини 1 статті 1 Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”, домашнє насильство визначається як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних взаєминах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [11].

Крім того, відповідно до статті 126-1 Кримінального кодексу України, домашнє насильство кваліфікується як умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [12]. Відповідно до цієї статті, домашнє насильство є кримінальним правопорушенням та тягне за собою встановлену законом відповідальність.

За даними Офісу Генерального прокурора, впродовж 2024 року в Україні було відкрито 2 777 кримінальних проваджень за фактом домашнього насильства. За інформацією “Опендатабот”, спостерігається тенденція до зростання кількості таких справ з кожним роком, особливо після початку повномасштабного вторгнення. На нашу думку, ця динаміка свідчить про поглиблення соціальних проблем, які провокують насильство в сім'ях.

Треба зазначити, що у 2022 році, ймовірно, через початок повномасштабної війни, рівень домашнього насильства дещо знизився – було відкрито близько 1,5 тис. справ за статтею 126-1 Кримінального кодексу України “Домашнє насильство”. Однак, починаючи з цього періоду, кількість зареєстрованих випадків неухильно зростає. Так, у 2024 році зафіксовано 2,7 тис. випадків, що на 5 % більше, ніж у попередньому році, а кількість звернень на 17 % перевищила показники 2021 року. Згідно з чинним законодавством України, домашнє насильство, відповідно до ст. 126-1 КК України, карається законом [13].

Позитивним аспектом у боротьбі з домашнім насильством є порівняно високий рівень розкриття відповідних правопорушень: у 85 % загальної кількості відкритих цього року справ вже повідомлено про підозру, а 80 % проваджень передано на розгляд до суду. Це свідчить про активну та результативну роботу правоохоронних органів у цьому напрямку.

За словами директорки департаменту Національних гарячих ліній і соціальної допомоги А. Кривуляк, серед найпоширеніших причин домашнього насильства можна виділити зростання рівня агресії в суспільстві, зумовлене війною, надмірне вживання алкогольних напоїв та погіршення матеріального становища значної частини населення.

Аналіз статистичних даних щодо звернень громадян дає змогу констатувати, що у 2024 році найбільша кількість звернень була зафіксована у січні – 435 кримінальних справ. У середньому ж упродовж місяця відкривається близько 250 відповідних справ. А. Кривуляк наголошує, що період святкових днів є піковим за кількістю звернень щодо випадків домашнього насильства, а найчастішим провокаційним фактором у цей період є саме вживання алкоголю. Зазвичай таке загострення ситуації спостерігається у сім'ях, де насильство вже стало звичною практикою.

Водночас, на думку експертки, алкоголь не є єдиною та беззаперечною першопричиною домашнього насильства, проте він відіграє істотну роль у його ескалації та поглибленні. Проблема

полягає в тому, що значна кількість громадян України не знає ефективних та безпечних способів подолання стресових ситуацій і часто вдається до вживання алкогольних напоїв та інших психоактивних речовин для зняття емоційної напруги [13].

В умовах воєнних дій, коли рівень загальної агресії в суспільстві зростає, вживання алкоголю може призвести до неконтрольованих спалахів насильства різного характеру на території України.

Аналізуючи проблему алкоголю як каталізатора злочинної поведінки в Україні, особливо в умовах воєнного стану, потрібно звернути особливу увагу на питання регулювання продажу алкогольних напоїв, зокрема військовослужбовцям. Адже зростання рівня агресії в суспільстві, викликане війною, у поєднанні зі зловживанням алкоголем може призвести до ескалації насильства різних форм на всій території України.

На жаль, як і до початку повномасштабної війни, так і під час дії воєнного стану, спостерігається певна безконтрольність у сфері реалізації алкогольних напоїв. Це стосується як продажу алкоголю неповнолітнім особам, що є прямим порушенням чинного законодавства, так і продажу алкогольних напоїв безпосередньо військовослужбовцям.

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну питання регулювання продажу алкоголю військовим стало предметом жвавих дискусій та неоднозначних тлумачень.

На думку Є. Буліменка, на сьогодні в Україні немає єдиного консолідованого нормативно-правового акту, який би чітко та однозначно забороняв продаж алкогольних напоїв саме військовослужбовцям. Постанова Кабінету Міністрів України № 1457 від 29 грудня 2021 року лише передбачає можливість запровадження таких заборон в умовах воєнного стану, проте це відбувається на підставі окремих наказів військового командування спільно з відповідними військовими адміністраціями [14]. Отже, відповідно до положень цієї постанови, заборона на продаж алкоголю може бути запроваджена на певній території, однак умови та обсяг такої заборони можуть істотно відрізнятися залежно від конкретного регіону.

Треба зазначити, що в окремих регіонах України заборона на продаж алкогольних напоїв військовим була запроваджена рішеннями місцевих органів влади, зокрема міськими, селищними та сільськими радами. Ці органи, приймаючи відповідні рішення, посилаються на положення Закону України “Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального”, який надає їм право обмежувати продаж алкоголю у визначений час доби. Проте, на наше глибоке переконання, важливо підкреслити, що зазначений закон не передбачає можливості встановлення заборони на продаж алкоголю для окремих категорій громадян, таких як, наприклад, військовослужбовці.

Зазвичай, подібним наказом визначається час введення та термін дії заборони на торгівлю алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі, в межах території, на якій вводиться воєнний стан, а також зазвичай встановлюється заборона продажу алкоголю військовослужбовцям на території певної адміністративно-територіальної одиниці у будь-який час доби.

Крім браку чіткого загальнодержавного регулювання цього питання, існує також проблема ідентифікації військовослужбовців. Адже у разі, коли військовослужбовець перебуває не у військовій формі, продавець не має законних підстав вимагати від нього пред'явлення документів, що підтверджують його військовий статус. У таких ситуаціях продавець, здійснюючи продаж алкоголю військовослужбовцю, який не одягнений у військову форму, формально не порушує заборони продажу алкогольних напоїв військовослужбовцям [15].

В умовах активних бойових дій та постійного психоемоційного напруження вживання алкогольних напоїв військовослужбовцями може мати серйозні негативні наслідки як для їхнього особистого стану, так і для оточення. Алкоголь має безпосередній вплив на центральну нервову систему, спричиняючи порушення координації рухів, зниження рівня концентрації уваги та спотворення сприйняття реальності. У контексті бойових дій такі зміни можуть призвести до помилок під час виконання бойових завдань, нещасних випадків, отримання травм і навіть до летальних наслідків.

Крім того, вживання алкоголю може провокувати прояви агресії та неадекватної поведінки, що значно підвищує ризик виникнення конфліктних ситуацій та насильства як у військовому середовищі, так і стосовно цивільного населення.

Безконтрольна реалізація алкогольних напоїв як військовим, так і цивільним особам, створює сприятливі умови для скоєння різноманітних злочинів, зокрема насильницького характеру. Алкоголь істотно знижує рівень самоконтролю та критичного мислення, що може стати причиною імпульсивних та агресивних дій. В умовах воєнних дій, коли рівень стресу та психологічної напруги в суспільстві є особливо високим, вживання алкоголю може виступати каталізатором для прояву насильства, включаючи випадки домашнього насильства, хуліганства, завдання тілесних ушкоджень та інших кримінальних правопорушень.

Враховуючи зазначені аспекти, можна зробити обґрунтований висновок про те, що неконтрольований продаж та вживання алкогольних напоїв військовослужбовцями в умовах воєнного стану є серйозною проблемою, яка негативно впливає на криміногенну ситуацію в країні та сприяє збільшенню кількості насильницьких злочинів. З огляду на це, на мою думку, потрібно вживати комплексних заходів для обмеження доступу військовослужбовців до алкоголю, провадити активну інформаційно-просвітницьку роботу щодо негативних наслідків зловживання алкогольними напоями, а також забезпечувати надання кваліфікованої психологічної підтримки та допомоги тим військовим, які мають проблеми з алкогольною залежністю.

За даними Міністерства внутрішніх справ України, майже половину умисних вбивств скоюють саме в стані алкогольного сп'яніння [17].

На наше глибоке переконання, є пряма кореляція між зростанням обсягів споживання алкоголю та збільшенням кількості скоєних злочинів. Для підтвердження цього зв'язку можна навести декілька прикладів з актуальної судової практики.

Так, 21 січня 2021 року Новоград-Волинським міськрайонним судом Житомирської області було винесено обвинувальний вирок у справі за обвинуваченням Особи 1 та Особи 2 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 6, 12, ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України. Згідно з матеріалами справи, після спільного вживання алкогольних напоїв зазначені особи вирішили заволодіти майном та позбавити життя Особу 3, що й було ними здійснено завданням численних тілесних ушкоджень, зокрема із застосуванням холодної зброї (ножа), що призвело до смерті потерпілого. Вироком суду Особі 1 було призначено покарання у вигляді 12 років позбавлення волі з конфіскацією належного йому майна, а Особі 2 – 15 років позбавлення волі з конфіскацією майна.

Іншим прикладом є кримінальна справа, розглянута Овручським районним судом Житомирської області 28 січня 2021 року, за обвинуваченням Особи 1 та Особи 2 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених п.п. 9, 12 ч. 2 ст. 115, ч. 3 ст. 289, ч. 2 ст. 185, ч. 3 ст. 357, ч. 1 ст. 263 КК України. За встановленими обставинами справи, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, з метою незаконного заволодіння транспортним засобом, обвинувачені спричинили смерть Особі 3, завдавши численних тілесних ушкоджень голови важкими предметами. Один з обвинувачених під час судового засідання висловив щирий жаль з приводу скоєного, що було підтверджено показаннями свідка. Вироком суду обвинуваченим було призначено покарання у вигляді позбавлення волі на терміни 11 та 13 років відповідно. У загиблого залишились мати та брат.

Ще один трагічний випадок – вирок Радомишльського районного суду Житомирської області від 08 лютого 2021 року у кримінальній справі за обвинуваченням Особи 1 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 115 КК України (умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині). Згідно з матеріалами справи, після спільного вживання алкогольних напоїв на березі водойми, Особа 1 заподіяла смерть Особі 2, завдавши йому тілесних ушкоджень та зануливши останнього під воду, що призвело до фатальних наслідків. Вироком суду обвинуваченому було призначено покарання за ч. 1 ст. 115 КК України у вигляді 11 років позбавлення волі. У загиблого залишились дружина та неповнолітній син.

Особи, які систематично вживають алкоголь, формують групу підвищеного кримінального ризику. Підвищена агресивність, зниження рівня самокритики та розширення меж допустимої поведінки, що часто супроводжують вживання алкоголю, з високою ймовірністю можуть підштовхнути людину до порушення чинного законодавства.

Суддя О. Саланда цілком слушно зазначає, що виникає закономірне запитання: чому твереза людина, без будь-яких психічних відхилень, яка характеризується оточенням як спокійна та неконфліктна, під впливом алкоголю кардинально змінюється, перетворюючись на агресивну особистість, не здатну контролювати власні дії та повною мірою усвідомлювати їхні наслідки? Часто такі обвинувачені – це зразкові сім'янини та працевлаштовані особи, які, однак, мають “проблеми з алкоголем”. Варто зауважити, що наявність “проблем з алкоголем” не завжди означає щоденне вживання значних доз. Навіть порівняно невелика кількість спожитого алкоголю може істотно змінити світосприйняття, усталені моральні норми, психічний стан та поведінку людини [16].

У подібних випадках, за наявності відповідних підстав, передбачених ст. 509 Кримінального процесуального кодексу України [17], зокрема таких як затьмарення свідомості, порушення пам'яті, неадекватна поведінка особи під час скоєння злочину, призначається проведення судово-психіатричної експертизи. Адже, коли обвинувачений стверджує, що “ї мухи не образить” та цілковито не пам'ятає обставин скоєння злочину, а матеріали справи свідчать про протилежне, виникають обґрунтовані сумніви щодо його психічного стану.

Проте у більшій частині випадків висновок експерта констатує осудність особи та її здатність усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними безпосередньо на момент вчинення злочину. Водночас експерт може зазначити про наявність певних психо-поведінкових розладів як наслідок тривалого вживання алкоголю, які, однак, не належать до переліку психічних захворювань та відповідно не впливають на осудність особи.

Важливе також питання профілактики та запобігання злочинам, скоєним у стані алкогольного сп'яніння. О. Старко слушно наполягає на розробці відповідних заходів запобігання фоновим явищам у межах кримінологічного дослідження, зокрема щодо протидії алкоголізації населення та недопущення протиправних проявів особами у такому стані, оскільки рецидивна злочинність є однією з найнебезпечніших [18].

На нашу думку, дослідження впливу алкоголю на злочинну поведінку, зокрема на насильницькі злочини в Україні, особливо в умовах воєнного стану, потрібно акцентувати увагу на комплексі заходів, спрямованих на запобігання цій проблемі. Аналіз статистичних даних, прикладів з судової практики та наукових досліджень чітко демонструє наявність тісного зв'язку між вживанням алкоголю та скоєнням злочинів, особливо тяжких та насильницьких.

Треба виділити основні напрями запобігання злочинам, скоєним під впливом алкоголю:

1. Посилення контролю за обігом алкогольних напоїв: потрібно вдосконалити законодавчу базу щодо регулювання виробництва, імпорту, реалізації та споживання алкогольних напоїв. Особливу увагу треба присвятити контролю за продажем алкоголю неповнолітнім та військовослужбовцям, впроваджуючи дієві механізми ідентифікації та відповідальності за порушення. Важливо розробити чіткий та однозначний нормативно-правовий акт, який би регулював продаж алкоголю військовим, враховуючи специфіку воєнного стану.

2. Проведення інформаційно-просвітницьких кампаній: важливо підвищувати рівень обізнаності населення щодо негативних наслідків зловживання алкоголем, його впливу на фізичне та психічне здоров'я, а також на соціальну поведінку. Програми профілактики мають бути спрямовані на різні вікові та соціальні групи, з особливим акцентом на молодь та військовослужбовців. Потрібно використовувати різноманітні канали комунікації, зокрема засоби масової інформації, соціальні мережі, освітні заклади та громадські організації.

3. Забезпечення доступу до психологічної допомоги та реабілітаційних програм: важливо створити ефективну систему надання психологічної підтримки та допомоги особам, які мають проблеми з алкогольною залежністю. Це розширення мережі центрів психологічної допомоги,

реабілітаційних центрів та програм соціальної адаптації. Особливу увагу треба присвятити військовослужбовцям, які повертаються з зони бойових дій та потребують психологічної реабілітації та підтримки.

4. Посилення відповідальності за злочини, скоєні у стані алкогольного сп'яніння: хоча ст. 21 КК України передбачає відповідальність за злочини, скоєні у стані сп'яніння, а ст. 67 КК України визначає це як обтяжливу обставину, потрібно забезпечити неухильне застосування цих норм на практиці. Судова практика має бути послідовною та враховувати вплив алкоголю на поведінку злочинця.

5. Соціально-економічні заходи: важливим аспектом запобігання злочинності, пов'язаної з алкоголем, є розв'язання соціально-економічних проблем, таких як безробіття, низький рівень життя, соціальна нерівність та брак можливостей для самореалізації. Покращення соціально-економічної ситуації в країні сприятиме зменшенню соціальної напруги та зниженню рівня алкоголізації населення.

6. Взаємодія державних органів та громадських організацій: для ефективної боротьби з проблемою алкоголізації та злочинності потрібна тісна співпраця між державними органами, правоохоронними органами, медичними закладами, освітніми установами та громадськими організаціями. Координація зусиль та обмін інформацією сприятимуть розробці та реалізації комплексних програм профілактики та запобігання злочинам, скоєним у стані алкогольного сп'яніння.

Впровадження цих комплексних заходів, на нашу думку, сприятиме зменшенню негативного впливу алкоголю на криміногенну ситуацію в Україні та зниженню рівня насильницької злочинності. Важливо пам'ятати, що боротьба з цією проблемою потребує системного та міжвідомчого підходу, а також активної участі всього суспільства.

Висновки. Підсумовуючи вищенаведене, треба зазначити, що проведене дослідження підтверджує наявність тісного та багатогранного зв'язку між вживанням алкоголю та скоєнням насильницьких злочинів в Україні.

Алкоголь виступає не лише як безпосередній каталізатор агресії та втрати самоконтролю, але й як фактор, що поглиблює соціальні проблеми та сприяє формуванню криміногенного середовища. Особливо гостро ця проблема постає в умовах воєнного стану, коли рівень стресу та психологічної напруги в суспільстві досягає критичних значень. Аналіз судової практики, статистичних даних та наукових досліджень дає змогу стверджувати, що зловживання алкоголем значно підвищує ризик вчинення насильницьких злочинів, зокрема домашнє насильство, хуліганство, завдання тілесних ушкоджень та умисні вбивства.

Важливим аспектом є також вплив алкоголю на віктимну поведінку. Спільне вживання алкоголю між злочинцем та жертвою, перебування обох у стані сп'яніння, необережна або провокативна поведінка жертви можуть стати додатковими факторами, що сприяють скоєнню злочину. З огляду на це, профілактичні заходи мають бути спрямовані не лише на осіб, схильних до зловживання алкоголем та агресивної поведінки, але й на потенційних жертв, з метою підвищення їхньої обізнаності та формування навичок безпечної поведінки.

Отже, проблема злочинності, пов'язаної з алкоголем, є комплексною та потребує міждисциплінарного підходу. Ефективна боротьба з цим явищем можлива лише за умови поєднання зусиль державних органів, правоохоронних структур, медичних та освітніх закладів, громадських організацій та всього суспільства. Потрібно впроваджувати комплексні програми, що містять заходи з контролю за обігом алкоголю, інформаційно-просвітницьку роботу, надання психологічної допомоги та реабілітації, а також розв'язання соціально-економічних проблем, що сприяють алкоголізації населення та зростанню рівня злочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Злочини, пов'язані з алкоголем. (2020). NODAS – Про Залежність. URL: <https://nodas.org/zlochyny-povyazani-z-alkoholem/> (Дата звернення: 31.12.2024).
2. Лех Р. В. (2022). Профілактика віктимної поведінки особи, як жертви насильницьких злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Львів: Національний університет “Львівська політехніка”. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2022/dissertation/20827/dislekhrv.pdf> (Дата звернення: 31.12.2024).
3. Статистичні дані Офісу Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (Дата звернення: 31.12.2024).
4. Індекс якості життя: як змінювалося місце України в рейтингу. (2021) URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/07/19/infografika/svit/indeks-yakosti-zhyttya-yak-zminyuvalosya-misce-ukrayiny-rejtynhu> (Дата звернення: 31.12.2024).
5. Інформаційно-правова система ЛІГА: ЗАКОН: Судова практика. URL: https://ips.ligazakon.net/resource/judicial_practice (Дата звернення: 31.12.2024).
6. Гумін О. М. (2014). Характеристика осіб, які вчиняють насильство в сім'ї. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Юридичні науки. № 810. С. 172–177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2014_810_30 (Дата звернення: 31.12.2024).
7. Чхеїдзе Г. М. (2022). Детермінанти, що впливають на вчинення кримінальних правопорушень відносно іноземців. Науковий вісник Дніпропетровського держ. ун-ту внутрішніх справ. № 3. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/10475/1/65.pdf> (Дата звернення: 31.12.2024).
8. Кримінологія: академ. курс за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. (2018). Харків: Видавничий дім “Кондор”, 588 с.
9. Ларченко М. О. (2010). Аналіз особистості винного в убивстві, яке поєднане зі зґвалтуванням. Вісник Академії митної служби України. № 2. С. 145–150.
10. Обставини, що підлягають доказуванню під час розслідування домашнього насильства: практ. посіб. І. А. Ботнаренко, Ю. Б. Комаринська, О. М. Джужа, Я. О. Дякін, Д. М. Тичина. (2023). Київ: Національна академія внутрішніх справ. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/a1f4ebd8-2085-4609-9780-10733da62a4d/content> (Дата звернення: 31.12.2024).
11. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 року. База даних “Законодавство України” / ВР України 2018, № 5, ст. 35). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (Дата звернення: 31.12.2024).
12. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (Дата звернення: 31.12.2024).
13. В Україні зростає рівень домашнього насильства над літніми людьми. (2024) URL: <https://www.kyivpost.com/uk/post/44482> (Дата звернення: 31.12.2024).
14. Про затвердження Порядку заборони торгівлі зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі, в умовах правового режиму воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1457. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1457-2021-п#Text> (Дата звернення: 31.12.2024).
15. Алкоголь під час війни: як карають магазини за продаж спиртного військовим. (2024). URL: <https://www.rbc.ua/tus/news/alkogol-pid-chas-viyni-k-karayut-magazini-1723469648.html> (Дата звернення: 31.12.2024).
16. Алкоголь як детермінуючий чинник вчинення злочинів: аналіз судді-спікера Саланди О. М. (2021). URL: <https://ml.zt.court.gov.ua/sud0614/pres-centr/interview/1080599/> (Дата звернення: 31.12.2024).
17. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Відомості ВРУ. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (Дата звернення: 31.12.2024).
18. Старко О. Л. (2024). Кримінологічні та кримінально-правові аспекти кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. Луцьк: Волинс. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 221 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/25048/1/navch_pos2024.pdf (Дата звернення: 31.12.2024).

REFERENCES

1. **Zlochyny, poviazani z alkoholem** (2020). [Crimes related to alcohol]. NODAS – Pro Zalezhnist. Retrieved from: <https://nodas.org/zlochyny-povyazani-z-alkoholem/> (Accessed: 31.12.2024). [In Ukrainian].
2. Lekh, R. V. (2022). **Profilaktyka viktyimnoi povedinky osoby, yak zhertvy nasylntskykh zlochyniv** [Prevention of victim behavior of a person as a victim of violent crimes]: dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.08 – kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo. Lviv: Natsionalnyi universytet “Lvivska politekhnika”. Retrieved from: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2022/dissertation/20827/dislekhrv.pdf> (Accessed: 31.12.2024). [In Ukrainian].
3. **Statystychni dani Ofisu Heneralnoho prokurora** [Statistical data of the Office of the Prosecutor General]. Retrieved from: <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (Accessed: 31.12.2024). [In Ukrainian].
4. **Indeks yakosti zhyttia: yak zminiuvalosia mistse Ukrainy v reitynhu** (2021) [Quality of Life Index: how Ukraine’s place in the ranking has changed]. Retrieved from: <https://www.slovovidlo.ua/2021/07/19/infografika/svit/indeks-yakosti-zhyttia-yak-zminyuvalosia-misce-ukrayiny-reitynhu> (Accessed: 31.12.2024). [In Ukrainian].
5. **Informatsiino-pravova systema LIHA** [Information and legal system LIGA]: ZAKON: Sudova praktyka. Retrieved from: https://ips.ligazakon.net/resource/judicial_practice (Accessed: 31.12.2024). [In Ukrainian].
6. Humin, O. M. (2014). **Kharakterystyka osib, yaki vchyniaut nasylstvo v simi** [Characteristics of perpetrators of domestic violence]. Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”. Yurydychni nauky. No. 810. P. 172–177. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2014_810_30 (Accessed: 31.12.2024). [In Ukrainian].
7. Chkheidze, H. M. (2022). **Determinanty, shcho vplyvaiut na vchynennia kryminalnykh pravoporushen vidnosno inozemtsiv** [Determinants influencing the commission of criminal offenses against foreigners]. Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzh. un-tu vnutrishnikh sprav. No. 3. Retrieved from: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/10475/1/65.pdf> (Accessed: 31.12.2024). [In Ukrainian].
8. **Kryminolohiia** (2018). [Criminology]: akadem. kurs za zah. red. prof. O. M. Lytvynova. Kharkiv: Vydavnychiy dim “Kondor”. 588 p. [In Ukrainian].
9. Larchenko, M. O. **Analiz osobystosti vynnogo v ubyvstvi, yake poiednane zi zgvaltuvanniam** (2010). [Analysis of the personality of the perpetrator of murder combined with rape]. Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. No. 2. P. 145–150. [In Ukrainian].
10. **Obstavyyny, shcho pidliahaiut dokazuvanniu pid chas rozsliduvannia domashnoho nasylstva** (2023). [Circumstances to be proved during the investigation of domestic violence]: prakt. Posibnyk. I. A. Botnarenko, Yu. B. Komarynska, O. M. Dzhuzha, Ya. O. Diakin, D. M. Tychyna. Kyiv: Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav, Retrieved from: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/a1f4ebd8-2085-4609-9780-10733da62a4d/content> (Accessed: 31.12.2024). [In Ukrainian].
11. **Pro zapobihannia ta protydiu domashnomu nasylstvu** [On Preventing and Combating Domestic Violence]: Zakon Ukrainy vid 07.12.2017 roku. Baza danyh “Zakonodavstvo Ukrainy” / VR Ukrainy 2018, No. 5, st. 35). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (Accessed: 31.12.2024). [In Ukrainian].
12. **Kryminalnyi kodeks Ukrainy** [Criminal Code of Ukraine]: Kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 r. No. 2341-III. Baza danyh “Zakonodavstvo Ukrainy” / VR Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (Accessed: 31.12.2024). [In Ukrainian].
13. **V Ukraini zrostaie riven domashnoho nasylstva nad litnimy liudmy** [The level of domestic violence against the elderly is growing in Ukraine]. 2024. Retrieved from: <https://www.kyivpost.com/uk/post/44482> (Accessed: 31.12.2024). [In Ukrainian].
14. **Pro zatverdzhennia Poriadku zaborony torhivli zbroieiu, sylnodiiuchymy khimichnymy i otruinymy rehovynamy, a takozh alkoholnymy napoiamy ta rehovynamy, vyroblenymy na spyrtovii osnovi, v umovakh pravovoho rezhymu voiennoho stanu v Ukraini abo okremykh yii mistsevostiakh** [On Approval of the Procedure for Prohibiting the Trade in Weapons, Potent Chemical and Poisonous Substances, as well as Alcoholic Beverages and Alcohol-Based Substances under the Legal Regime of Martial Law in Ukraine or its Certain Areas]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29 hrudnia 2021 r. No. 1457. Baza danyh “Zakonodavstvo Ukrainy” / VR Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1457-2021-p#Text> (Accessed: 31.12.2024). [In Ukrainian].
15. **Alkohol pid chas viiny: yak karaiut mahazyny za prodazh spyrtnoho viiskovym** [Alcohol during the war: how stores are punished for selling alcohol to the military]. 2024. Retrieved from: <https://www.rbc.ua/rus/news/alkogol-pid-chas-viyni-k-karayut-magazini-1723469648.html> (Accessed: 31.12.2024). [In Ukrainian].

16. *Alkohol yak determinuiuchy chynnyk vchynennia zlochyniv* (2021) [Alcohol as a determining factor in the commission of crimes]: analiz suddi-spikera Salandy O. M. Retrieved from: <https://ml.zt.court.gov.ua/sud0614/pres-centr/interview/1080599/> (Accessed: 31.12.2024). [In Ukrainian].

17. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy* [The Criminal Procedure Code of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 roku No. 4651-VI. Vidomosti VRU. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (Accessed: 31.12.2024). [In Ukrainian].

18. Starko, O. L. (2024). *Kryminolohichni ta kryminalno-pravovi aspekty kryminalnykh pravoporushen proty zhyttia ta zdorovia osoby* [Criminological and Criminal Law Aspects of Criminal Offenses Against Life and Health of a Person]. Luts'k: Volyns. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 221 p. Retrieved from: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/25048/1/navch_pos2024.pdf (Accessed: 31.12.2024). [In Ukrainian].

Дата надходження статті: 10.01.2025 р.

Maria KOVAL

Lviv Polytechnic National University,
Associate Professor of the International
and Criminal Law Department,
Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
PhD in Law, Associate Professor
mariia.m.koval@lpnu.ua
ORCID: 0000-0003-1830-7003

Taras KOKIR

Lviv Polytechnic National University,
Associate Professor of the International
and Criminal Law Department,
Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education
taras.i.kokir@lpnu.ua
ORCID: 0009-0009-7709-6331

ALCOHOL AS A CATALYST FOR CRIMINAL BEHAVIOR: ANALYSIS OF ITS CONNECTION TO VIOLENT CRIMES IN UKRAINE

The study of alcohol's impact on the level and structure of crime in Ukraine is highly relevant, particularly in the context of increased social tension and psychological trauma caused by martial law. The problem of alcohol abuse and its correlation with violent crimes becomes especially acute during armed conflict, necessitating a comprehensive analysis and the development of effective countermeasures.

The article substantiates the need for a multifaceted approach to addressing alcohol-related crime. This includes stricter control over alcohol distribution, conducting informational and educational campaigns, ensuring access to psychological assistance and rehabilitation programs, increasing liability for crimes committed under the influence of alcohol, and resolving socio-economic issues that contribute to alcohol abuse. Particular attention is paid to regulating alcohol sales to military personnel under martial law.

The research methods employed include statistical data analysis, examination of judicial practices, review of criminological, psychological, and sociological literature, and comparative legal analysis of Ukrainian legislation.

The article analyzes the role of alcohol as a direct catalyst for aggression and loss of self-control, as well as its contribution to exacerbating existing social problems and fostering a criminogenic environment. It examines the influence of alcohol on victim behavior, including cases of mutual alcohol consumption between the perpetrator and the victim and provocative behavior by victims. The author asserts that the issue of alcohol-related crime is complex and requires an interdisciplinary approach.

The study concludes that there is a close and multifaceted relationship between alcohol consumption and the commission of violent crimes in Ukraine. Alcohol acts not only as a direct catalyst for aggression but also as a factor that deepens social problems and contributes to the creation of a criminogenic environment. Alcohol abuse significantly increases the risk of violent crimes, including domestic violence, hooliganism, bodily harm, and intentional homicides.

The author proposes measures to improve the system of crime prevention related to alcohol, including enhanced control over alcohol distribution, the development and implementation of effective informational and educational campaigns, expanded access to psychological assistance and rehabilitation programs, and stricter penalties for crimes committed under the influence of alcohol. Particular attention is given to the need for a clear and unambiguous regulatory act governing alcohol sales to military personnel, taking into account the specifics of martial law, as well as the introduction of effective mechanisms for identifying military personnel and monitoring compliance with established restrictions.

Keywords: alcohol, victim behavior, crime prevention, alcohol regulation, domestic violence.